

Könyvek a NATO-ról és a Nyugat-európai Unióról

Napjaink politikai eseményei között kiemelkedő helyen szerepel az integráció kérdése. A kormány legfontosabb külpolitikai célja Magyarország integrálódásának elősegítése a nyugat-európai integrációs szervezetekbe, mindenekelőtt a NATO-ba és a NYEU-ba. A magyar közvélemény a tömegkommunikációs eszközökön keresztül, nap mint nap, ismert és ismeretlen fogalmak, intézmények neveivel találkozik s nem biztos, hogy a szakemberek szűk körén kívül, eligazodik ezek között. Az elbizonytalanodást tovább fokozhatja az is, hogy az ideológiai szembenállás évtizedei alatt csak negatív jelzőkkel illetett és minden rossz előidézőjének kikiáltott szervezetekről kiderül, hogy nem ellenségesek a függetlenségüket visszanyert volt ellenfelekkel szemben, hanem fontos letéteményesei az új, formálódó európai és nemzetközi rendszernek. A tájékozódáshoz, az integrációs törekvések jobb megértéséhez és konszenzusos támogatásához elengedhetetlen feltétel ezen szervezetek, intézmények megismertetése. Ezt a célt szolgálják a Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet múlt évben megjelentetett kötetei is.

Az első könyv az Észak-atlanti Szerződés Szervezete belső átalakulási folyamatait mutatja be harmincöt – e változásokat legjobban kifejező – dokumentum, állásfoglalás bemutatásával, amelyeket a NATO legfontosabb szervei – az Észak-atlanti Tanács, a Védelmi Tervezési Bizottság, a Nukleáris-tervező Csoport – tettek közzé. A dokumentumokat *Gazdag Ferenc*, a kutatóintézet igazgatójának a NATO 1949–1989 közötti történetéről szóló tanulmánya egészíti ki. A szerző, a történeti szakirodalomban már korábban megfogalmazott tételt erősíti meg, nevezetesen azt, hogy a Szovjetunió és „csatlós” államai által elkezdett erőteljes hadseregfejlesztés nem a NATO 1949. áprilisi megalakulásával kezdődött el – mint azt a szocializmus évei alatt sokan hangoztatták –, hanem már korábban, 1948–1949 fordulóján. *Sztálin* és a szovjet vezetés a második világháború utáni kétoldalú, ún. barátsági együttműködési szerződések láncolatával kötötte magához a közép-kelet-európai államokat, és készült a Nyugattal megvívandó harmadik világháborúra. Az 1948 végétől megindított, az érintett államok gazdasági, katonai lehetőségeit jóval meghaladó hadseregfejlesztések a szárazföldi erők tekintetében meglévő előny további fokozására, illetve az Egyesült Államok atommonopóliumának kiegyenlítésére irányultak. Így a NATO megalakulása – mivel nem változtatott a fennálló erőviszonyokon – keleti válaszlépés nélkül maradt. Fordulópont a nyugat-német állam NATO-ba való bevonulásával történt, amit a Varsói Szerződés létrehozása követett. Ezzel kialakult az a bipoláris biztonságpolitikai rendszer, amelyben két katonai szövetség állt egymással szemben. Történelmi érdekesség, hogy a katonai tömbök megszilárdulása az európai stabilitás erősödését eredményezte, s elvileg ekkortól formálódnak ki az európai helyzet javításának, immár tömbök közötti tárgyalások formájában megvalósuló feltételei.

A hetvenes évek elejétől kibontakozó enyhülési politika cikcakkjainak hátterében a Szovjetunió expanziós törekvései álltak. A *Brezsnyev*-időszak elejétől a Szovjetunió hatalmas összegeket fordított katonai kiadásokra, amelyeknek csak egyik szegletét alkották a nukleáris fegyverek fejlesztései. Hasonló arányú növelést hajtottak végre a hagyományos fegyverek és a haditengerészet területén is. A fegyverkezés által szerzett önbizalom hatására, a második világháború utáni európai térnyeréseit a helsinki konferenciával legitimizáló Szovjetunió nemcsak a leszerelési tárgyalásokon érezte magát erősebbnek, hanem folytatta előrenyomulását a harmadik világban is. A helsinki záróokmány aláírása után rövid időn belül kiderült, hogy az enyhülési politikát Moszkva expanzív politikája eszközeként kezeli. E politika végkifejlete közismert: a *Reagan*-kormányzat tudatosan elin-

dított fegyverkezési programja a szovjet gazdaság és politikai rendszer összeomlásához, majd a Szovjetunió 1991. decemberi széteséséhez vezetett. A világtörténelemben még nem volt példa arra, hogy egy hagyhatalom katonai vereség nélkül, teljes hadi arzenálja érintetlensége mellett szűnjön meg.

A Szovjetunió és a Varsói Szerződés felbomlásával új biztonságpolitikai helyzet alakult ki Európában: a két katonai tömb fegyveres erői közötti kontinentális összecsapás, a koalíciós háború veszélye a múlté lett. A NATO elvesztette létezésének, különösen katonai küldetésének lényegét, ami új alapfeladatainak meghatározását tette szükségessé. A szövetség új stratégiai koncepcióját 1991 novemberében fogadták el, amely először körvonalazta a párbeszéd, az együttműködés és a közös védelmi képességen alapuló biztonság létrehozásának lehetőségét és feladatait. Az új koncepció a biztonságpolitikai és katonai elemeket egy koherens egészben integrálja, együttműködést létesítve az új közép-kelet-európai partnerekkel. Ezen elvek alapján került összehívásra 1991. december 20-án, Brüsszelben az értekezlet, amelyen létrehozták az Észak-atlanti Együttműködési Tanácsot (ÉAET), melynek tizenhat államon kívül, kelet-közép-európai országok, valamint a három balti állam. Az új szervezet legfontosabb rendeltetését a következőkben határozták meg: segítse elő a szorosabb intézményi és nem hivatalos kapcsolatok kiépítését, a békefenntartást, valamint a válságok által sújtott országokba irányuló humanitárius akciók összehangolását. Az 1994 januárjában elfogadott „Partnerség a békéért” program újabb fontos állomás volt az új biztonságpolitikai rendszer kiépítésében és az áhított NATO-tagság elnyerésének folyamatában. Bár a program közvetlen és konkrét biztonsági garanciákat nem nyújt a közép-kelet-európai államoknak, de bátorítja őket az európai biztonság megoldásában és a béke megőrzésében való aktív részvételre.

Az új európai biztonsági rendszer kialakításában a NATO és az ÉAET mellett jelentős szerepet tölthetnek be más integrációs szervezetek is – mint például az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet, az Európai Unió, a Nyugat-európai Unió –, amelyek kölcsönösen kiegészíthetik egymást a biztonság útjainak és módjainak keresésében. A második kötet hat tanulmánya, valamint a közzétett dokumentumok ezen utóbbi szervezet – Nyugat-európai Unió – genezisének, fejlődésének és napjainkban játszott – egyre fontosabb – szerepét mutatja be.

A NYEU megszületésére 1954 októberében került sor az 1948 márciusában megkötött brüsszeli szerződések megváltoztatásával. Hátterében a nyugat-európai térség belső rendezetlenségeiből fakadó problémák álltak. A NATO 1949. évi megalakulásával Nyugat-Európa államai számára biztonságpolitikájuk külső keretei – az európai és az atlanti térség összekapcsolódása, az amerikai nukleáris ernyő Nyugat-Európa fölé való kiterjesztése – megteremtődtek, viszont hosszú ideig nem tudták megtalálni a megoldást az NSZK beillesztésére. Ennek hátterében a szövetségben résztvevő államok egymástól igen eltérő nézetei álltak. A NYEU létrejöttével azonban befejeződött az atlanti központú biztonságpolitikai konstrukció kiépítése és Nyugat-Európa betagozódása a bipoláris világrendbe. Ezentúl a volt szövetségesek egyenrangú tagként szerepeltek a hajdani világháborús ellenfelekkel. Az Unió jelentősebb politikai aktivitást nem tudott kifejteni, katonai téren pedig egyértelműen a NATO-nak rendelődték alá. Ennek következtében a NYEU első harminc éve (1954–1984) észrevétlen maradt, az egyik tanulmány szerzőjének találó megfogalmazása szerint a szervezet „Csipkerózsika álmát aludta”. Az 1984-es „ébredést” több körülmény is elősegítette, s ezek mind összefüggésben álltak a NYEU kezdettől fogva meglevő kettős elkötelezettségével: az egyesült Európa építésének folyamatában vállalt szerepével, valamint az atlanti szolidaritás fenntartásával. A nyolcvanas évek elejétől ugyanis mind a kormányok, mind pedig a közvélemény egyre nagyobb érdeklődést mutatott az európai biztonság iránt, mivel úgy tűnt, hogy az enyhülés folyamata visszaszorul és ismét teret nyer a hidegháború. Nézeteltérések támadtak a közös biztonság percepcióját illetően az USA és európai szövetségesei között, és az utóbbiak egyre nagyobb beleszólást követeltek egyrészt a szövetség dolgaiba, másrészt a kelet-nyugati kapcsolatok alakításában.

A maastricht-i tanácskozáson (1991. december 9–10.) fontos döntések születtek a nyugat-európai integráció jövőjét illetően, s külön előírásokkal szabályozták a közös kül- és biztonságpolitika irányelveit. A védelmi feladatok kidolgozását és végrehajtását a Nyu-

gat-Európai Unióra bízták, amely így egyszerre vált a NATO európai pillérévé, valamint az Európai Unió „katonai karjává”. A szervezet a közép-kelet-európai országokkal megkötött társulási megállapodásai a térség integrálódási esélyeit segítheti és gyorsíthatja, köztük Magyarországot is.

A recenzens szerint a Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet olyan műveket jelentetett meg, amelyek nemcsak a szakemberek, hanem a téma iránt érdeklődő közvélemény számára is hasznosak lehetnek, hiszen olyan adatokkal, elemzésekkel szolgálnak, amelyek segíthetik a jobb és teljesebb eligazodást napjaink egyre bonyolultabb történései között.

A változó NATO. Dokumentumok 1989–1994. Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, 1994.
Nyugat-európai Unió Tanulmányok, dokumentumok. Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, 1994.

OKVÁTH IMRE

Egyedül mindenkivel

A hatvanas években, amikor *Váci Mihály* és *Garai Gábor* tündökölt a magyar irodalom egén, viták folytak *Weöres Sándorról*. Félreértések elkerülése végett: nem arról, mekkora költő, hanem hogy költő-e egyáltalán.

A korabeli kritika vezérszónokai – a maguk nagyobb dicsőségére – olyasfélét állítottak, hogy Weöres csak egy szerencsétlen flótás, aki a szavakkal játszadozik. Hiányzik belőle a felelősségtudat, az osztályharc „felvállalása” – ez a felvállalás már az idő tájt is nagy divat volt, bár akkoriban mást illetett felvállalni, mint manapság –, az előremutatás, a jövőbe vetett hit, meg még néhány épületes dolog.

Igaz ami igaz, Weöres nemigen törte magát, hogy ezeket a bornírt hiedelmeket eloszlassa. Ha bosszankodva emlegette valaki előtte, miket írnak róla, csak tódította a szót: bizony ő egy jámbor kísérletező, aki csak versíráshoz ért, semmi máshoz. Irigyli azokat, akik értenek a politikához, de ő nem. Valami keveset konyít a disznópásztorkodáshoz meg a tehénlegeltetéshez, de ezt a pesti flaszteron mégsem gyakorolhatja.

Ma, amikor köztudomású, hogy Weöres Sándor a huszadik század egyik legnagyobb költője – maradjunk ennél a sokat megengedő, sokat sejtető megállapításnál –, a hajdani fényes csillagok pedig rég aláhullottak a Nagy Semmibe, ideje ezt az életművet nemcsak alkalmi megnyilvánulásaiban és népszerű töredékeiben megismerni. Látszólag persze Weörest mindenki ismeri. Legendájának legalább egy-két fragmentumát. Mozarti lángelméjének felvillanásait. Gyerekekhez is szóló – bár eredetileg nem nekik íródott – dalait. E bonyolult, mégis világos poézis teljes forrásvidéke és a világlíra szinte minden korszakát és táját bejáró nagy kalandja mégsem világos mindenki előtt, beleértve még a Weöres-hívek, a beavatottak tágabb körét is.

A Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában megjelent kötet – *Egyedül mindekivel* – segít a költő megismerésében, hasonlatosan a korábbi kötethez – *Magyar Orpheusz* –, meg a *Weörestől, Weöresről* című kitűnő válogatáshoz (utóbbi a Tankönyvkiadónál látott napvilágot).

A *Domokos Mátyás* összeállította *Egyedül mindekivel* azokat a nyilatkozatokat, interjúkat és beszélgetéseket gyűjti csokorba, melyek a költő életében szinte számolatlanul készültek. Nem fogja elosztatni a legendákat, nem is teheti, hisz egy ekkora poéta művének és életének nem minden varázslata és megnyilvánulása érthető köznapi ésszel, mégis hozzájárulhat ahhoz, hogy bizonyos hamis hiedelmek eltűnjenek. Az egyik ilyen bonyolult kérdés: Weöresnek *Hamvas Bélához* fűződő kapcsolata. Gyanútlanabbak azt állítják manapság, hogy a költő a nagy kultúrtörténész hatására lett azzá, aki lett. A kérdés azonban ennél sokkal összetettebb. Weöres ugyan sokat tanult Hamvastól, ám amikor kapcsolatba kerültek egymással, már ismerte az emberi szellem azon alapműveit, me-